

ФОНДАЦИЈА ОТВОРЕНО ОПШТЕСТВО
– МАКЕДОНИЈА

**ГОДИШЕН
ИЗВЕШТАЈ**

| 2016 |



FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

февруари, 2017 година

|| РЕЗИМЕ НА АКТИВНОСТИТЕ РЕАЛИЗИРАНИ ДО КРАЈОТ НА 2016 ГОДИНА ||

Фондацијата *Отворено општество – Македонија (ФООМ)*, во рамките на својата стратегија за периодот 2014–2017 година, ги насочува сопствените ресурси и напори кон враќање на демократијата и демократското владеење, како своја долгорочна цел, преку:

- Поддршка на граѓански организации за унапредување на следниве области кои се идентификувани како најзагрозени: 1) слобода на изразување; 2) унапредување на човековите права во здравството; 3) младинска ангажираност за општествени промени; 4) борба против корупцијата; 5) мониторинг и документирање на човековите права; и 6) буџетска транспарентност. Овие организации имаат релевантна експертиза, пристап до соодветни целни групи, добро изградени коалиции и база на алумни, што им овозможува ефикасно да ги артикулираат сопствените стратегии и да одговорат на можните предизвици и околности.
- Спроведување четири концепти: 1) Зајакнување и мобилизација на граѓаните; 2) Општина по мерка на граѓаните; 3) Интеграција на Ромите; и 4) Хуманитарна и правна помош за мигрантите.
- Имплементација на иницијатива за креирање заедничка рамка за правно зајакнување и нејзина институционализација преку зголемување на постоечките различни форми на обезбедување пристап до правда кои се засноваат во заедницата за потребите на Ромите, сексуалните работници/-чки, корисниците на дроги и на другите маргинализирани групи, на локално и национално ниво.

Вкупниот износ на средствата потрошени за спроведување на активностите на ФООМ во 2016 година е 274.761.367 денари, од кои 226.167.235 денари потекнуваат од Фондациите *Отворено општество*, а 48.594.131 денари се од други донатори.

СОДРЖИНА

Резиме	1
Содржина	2
 Поддршка на стратешките области	3
Концепти во 2016 година	11
 Заедничка рамка за правно зајакнување	25

|| ПОДДРШКА НА СТРАТЕШКИТЕ ОБЛАСТИ ||

Клучни постигнувања и/или активности кои ја обележаа работата на организациите поддржани во стратешките области на ФООМ во 2016 година

#СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

• ЦЕНТАР ЗА РАЗВОЈ НА МЕДИУМИ •

Центарот за развој на медиуми (ЦРМ) ја започна 2016 година со истовремено објавување на три документи за јавни политики: „Медиумите и изборното законодавство“, „Информативните медиуми на интернет и медиумското законодавство во Македонија“ и „Кампањи за јавно информирање на Владата и државните институции (владино рекламирање)“. ЦРМ беше активно вклучен во заложбите за создавање неформална коалиција од невладини организации кои работат во медиумскиот сектор за да се дефинираат можните насоки за итните демократски реформски приоритети во Република Македонија, што резултираше во подготовка на документот „Предлог за итни демократски реформи“. Како организација која обезбедува бесплатна правна помош и застапување за медиумите и новинарите во граѓански и кривични постапки поведени против нив во врска со нивното известување, ЦРМ обезбеди совети за одбрана на 26 новинари и медиуми.

• МЕТАМОРФОЗИС – ФОНДАЦИЈА ЗА ИНТЕРНЕТ И ОПШТЕСТВО •

Во текот на 2016 година, *Метаморфозис – Фондација за интернет и општество (Метаморфозис)* преку користење интернет алатки како агрегаторот на вести *Ping.mk*, информативниот портал *Порталб.мк* (на албански јазик), како и во синергија со новинската агенција *Мета.мк* (на македонски и на англиски јазик) и со големо присуство на социјалните медиуми, ја зголеми видливоста на македонските граѓански иницијативи во земјата и во странство. *Метаморфозис* соработуваше со *Глобал војсис*, *ЕДРИ (European Digital Rights)*, *АПЦ (Association for Progressive Communications)* и *ИФЕКС* за да обезбеди ширење на информации за Македонија во странство и за да поттикне застапување за слободата на изразување во Европскиот Парламент и Специјалниот известувач на ОН за човекови права. *Метаморфозис* ја продолжи соработката со Дирекцијата за заштита на личните податоци преку промотивната активност „Час по приватност“, која вклучи ширење на знаење за човековите права, вклучително и за приватноста, слободата на изразување и борбата против говорот на омраза во вкупно 21 средно училиште во Скопје, Прилеп, Гостивар, Кичево, Струга и Тетово. Дополнително, *Метаморфозис* продолжи да ги гради капацитетите на граѓанските организации во Македонија за стратешко користење на новите технологии во унапредувањето на нивните мисии преку обуки и софтверски донации.

Во декември 2016 година, со поддршка од тематската програма за информации од Њујорк, *Метаморфозис* го продолжи спроведувањето на проектот „Иницијатива за отворени образовни ресурси во Македонија“, кој има за цел да креира отворен образовен екосистем во Македонија во кој ќе биде овозможено слободно споделување на знаењето на интернет.

• ОНЛАЈН МЕДИУМИ •

Четири информативни онлајн медиуми (*А1он.мк*; *Плусинфо.мк*; *Порталб.мк* и *Окно.мк*), им овозможува на граѓаните информации за актуелни теми и настани во земјата и странство. Покрај известувањето за случувањата во Македонија, овие онлајн медиуми истовремено понудија и професионално информирање на граѓаните за теми однадвор, а кои се однесуваат на состојбите во Македонија но и за состојбите во регионот и пошироко. За нивната читаност и за нивниот рејтинг меѓу граѓаните говорат податоците добиени од *YouTube*, *Google Analytics* и *GRID.MK*, каде што се забележува нагорната линија во бројот на читатели.

#УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ЗДРАВСТВОТО

• КОАЛИЦИЈА СЕКСУАЛНИ И ЗДРАВСТВЕНИ ПРАВА НА МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ ЗАЕДНИЦИ •

Во правец на унапредување на човековите права на маргинализираните заедници, *Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници (Коалиција СЗПМЗ)* воспостави соработка со повеќе државни институции, со цел јакнење на капацитетите на државните службеници за работа со припадниците на овие заедници. Така, во партнерство со Министерството за труд и социјална политика се одржа обука за 50 социјални работници од меѓуопштинските центри за социјална работа од 25 градови, а 20 членови на локалните комисии за правата на пациентите од Делчево, Скопје, Охрид, Штип, Битола и Струмица беа обучени за детектирање дискриминација врз ЛГБТИ заедницата, како и за можностите за унапредување на здравствените права и заштита на маргинализираните заедници. Со цел да се мапира состојбата на постоечките медицински услуги за транс лицата беше изготвена анализа која ќе се сподели со транс заедницата и здравствените работници, но и донесувачи на одлуки заради измени на сегашната состојба.

Со цел да се промовираат правата на ЛГБТИ заедницата беа одржани девет јавни настани и кампања против хомофобијата и трансфобичното насилство во Куманово, Тетово и Битола. *Коалицијата СЗПМЗ* организираше тридневен филмски фестивал на алтернативни филмови и видеа на теми поврзани со сексуалноста и родот, и телесноста во филмската уметност во поранешна Југославија. Во рамките на редовното следење и документирање случаи на прекршување на правата на маргинализираните заедници, се следеше имплементацијата на Стратегијата за унапредување на сексуалното и

репродуктивното здравје кое упатува дека ниту се предвидени буџетски средства за нејзина имплементација ниту пак таа се спроведува.

Како резултат на следењето на медиумското известување поврзано со ЛГБТИ, поднесени се шест жалби до Комисијата за жалби при Советот за етика во медиумите на РМ поради постоење говор на омраза врз основа на сексуална ориентација, родов идентитет, како и поради непочитувањето на приватноста на ЛГБТИ лицата и сексуалните работници. Дополнително, до Комисијата за заштита од дискриминација е поднесена претставка за говор на омраза врз основа на сексуална ориентација и политичка определба.

Во партнерство со *ХОПС – Опции за здрав живот Скопје* и *Центарот за човекови права и политика за дроги при Универзитетот во Екссес*, поднесен е извештај во сенка до Комитетот за економски, социјални и културни права при Обединети нации. Пред истиот комитет поднесен е извештај за состојбата со репродуктивните права на жените од страна на *Х.Е.Р.А. – Асоцијација за здравствена едукација и истражување* и *Коалицијата СЗПМЗ*. Врз основа на наодите, изготвени се предлог-препораки за унапредување на репродуктивните права на жените во РМ а во партнерство со *ИЛГА*¹, подготвен е заеднички поднесок за состојбата со здравствените права на трансродовите лица до Европскиот комитет за социјални права.

• **ХОПС – ОПЦИИ ЗА ЗДРАВ ЖИВОТ СКОПЈЕ** •

Во текот на 2016 година, во рамките на Програмата за обезбедување параправна и социјална помош за сексуалните работници на *ХОПС – Опции за здрав живот Скопје (ХОПС)*, организирани се работилници на следниве теми: откривање случаи на насилство; подобрување на комуникациските вештини; стекнување информации и едукација поврзани со сексуалното и репродуктивното здравје; дискриминација и механизми за заштита; семејно насилство; здравствена заштита и остварувања на правата за здравствена и социјална заштита. Ангажираните параправници реализираа вкупно 573 теренски посети на 178 сексуални работници/работнички во Скопје, Струмица, Струга, Охрид и Гостивар при што обезбедија параправна помош за идентификувани случаи на прекршување на правата во областа на социјална заштита, здравствено осигурување, дискриминација поради сексуалната работа и трансродност.

Во рамките на Програмата за намалување штети кај малолетници на *ХОПС*, обезбедени беа 720 услуги на вкупно 33 деца, при што беа дадени информации и советувања поврзани со лекувањето зависности, стекнувањето здравствено осигурување и стекнувањето лични документи, намалувањето на ризиците од ХИВ и хепатит Ц. Освен тоа, тимот на *ХОПС* работеше на мотивирање на родителите, чии деца употребуваат дроги, да започнат со лекување преку постојните здравствени институции, односно, на Клиниката за психијатрија,

¹ *International Lesbian and Gay Association*

Одделот за деца и млади, Заводот за ментално здравје на деца и млади и на Клиниката за токсикологија.

Во 2016 година, правниот тим на ХОПС изготви компаративна анализа на законската рамка за сексуалната работа во Шведска, Нов Зеланд и Германија како добри модели, при што е направен преглед на позитивните и негативните ефекти врз животот, здравјето и работата на сексуалните работници. Дополнително, по спроведената анализа на ставовите на 310 сексуални работници за потребата од промена на законската регулатива за сексуалната работа, беа изготвени предлог-решенија за измени и дополнувања на постојната законска рамка во РМ за регулација на сексуалната работа.

#МЛАДИНСКА АНГАЖИРАНОСТ ЗА ОПШТЕСТВЕНИ ПРОМЕНИ

• МЛАДИНСКИ ОБРАЗОВЕН ФОРУМ •

Проектот „Младинска ангажираност за општествени промени“ се спроведуваше во 20 младински клубови кои создаваат простор за учење, активизам и интеграција на младите во 10 градови низ Македонија. Повеќе од 500 млади луѓе заедно работеа и учеа во клубовите *Дебата*, *Учиме право и МедиАрт* и го преточија стекнатото знаење во директни локални иницијативи преку перформанси, изложби на фотографии, стрипови, квизови и други креативни настани. Членовите на клубовите *Учиме право* се запознаа со институциите и ги посетија – Канцелариите на Народниот правобранител во Скопје, Тетово и Битола и основните судови во Тетово и Куманово. Четиристотини граѓани ги посетија изложбите на фотографии на членовите на клубовите за проблемите во Струга, Тетово, Велес и Неготино. Младите од Тетово ги покриваа графитите со говор на омраза, додека во Велес нацртаа арт телевизор и организираа улични проекции, а Неготичани издадоа младинско стрип списание со свои дела – Стрип Арт.

Сто средношколци истражуваа и дебатираа во рамките на Националното дебатно првенство кое се одржа на 7 и 8 мај 2016 на Универзитетот ФОН Во 2016 година. *Младинскиот образовен форум (МОФ)* поддржа четири средношколски заедници во училиштата „Кочо Рацин“ – Велес, „Кирил Пејчиновиќ“ – Тетово, „Св. Кирил и Методиј“ – Неготино и „Јане Сандански“ – Битола и ги зајакна нивните капацитети за спроведување истражувања, а обезбеди и помош за три локални младински совети во општините Чаир, Струга и Дебар да ги подобрат нивната работа и отчетност.

Едни од клучните постигнувања на организацијата се пакетот препораки за младите, реформите во образованието и други сродни политики што беа вклучени во Резолуцијата на Европскиот парламент за Република Македонија донесена во 2016 година. Исто така, *МОФ* активно учествуваше во процесите за креирање јавни политики, како што е изработката на Сеопфатна стратегија за образованието во РМ и документот на граѓанското општество „Предлог за итни демократски реформи“.

Во 2016 година, младинското *Радио МОФ* имаше повеќе од 1.000.000 посети, додека клучните прилози вклучија истражувачки стории за загадувањето, образованието и граѓанските организации. Овој медиум покриваше и стории за животот на младите, јавниот транспорт, миграцијата и други горливи прашања од интерес на младите.

• ФОНДАЦИЈА ЗА ДЕБАТА И ЕДУКАЦИЈА ИДЕА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА •

Уметност за застапување е регионален проект на *Фондацијата за дебата и едукација ИДЕА Југоисточна Европа*, каде млади активисти за човекови права, како и претставници на младински граѓански организации стекнуваат нови вештини за застапување преку уметнички изрази. Од 22 до 29 јуни 2016 година, во Охрид, 60 учесници од 10 земји од регионот на Југоисточна Европа учеа како да ги застапуваат нивните идеи преку стрип, дата визуелизација, музика и поезија како алатки за застапување. Проектот е финансиран од тематската програма Иницијатива за човекови права од Њујорк.

#БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА

• МАКЕДОНСКИ ЦЕНТАР ЗА ЕВРОПСКО ОБРАЗОВАНИЕ •

Во текот на годината, *Македонскиот центар за европско образование (МЦЕО)* изготви компаративна анализа на извештаите на Европската комисија за Република Македонија и ја презентираше како дел од годишната конференција „Итни реформски промашувања“ одржана во ноември 2016 година, а на која се дебатираа клучни прашања со други претставници на граѓанското општество и со меѓународната заедница. Се покажа дека компаративната анализа и натаму е од клучно значење и претставува оска за севкупната дебата организирана во поглед на пристапувањето на земјата во ЕУ бидејќи претставува идеален преглед на искажаните забелешки од Комисијата, а го покажува и развојот на секторот и позитивните или негативните трендови од реформите или недостатокот на истите.

Трета година по ред, *МЦЕО* го спроведе анкетното истражување ЕВРОМЕТАР за прифаќањето на европските вредности, поддршката за пристапувањето во ЕУ и атмосферата на страв во државата. Собраните податоци беа искористени за подготовка на брифинзи и извештаи, но и за подготовка на документи за јавни политики кои го адресираа застојот во процесот на пристапување во ЕУ. Освен тоа, *МЦЕО* ја организираше Школата за европски политики посветена на демократија преку дискусија на теми како што се пристапувањето во ЕУ, европеизација, популизам и нелиберални режими во Европа. На школата која се одржа во почетокот на октомври 2016 учествуваа повеќе претставници на граѓанското општество, активисти, но и научни работници од универзитети и истражувачки центри од Македонија и регионот (Србија, Црна Гора, Албанија и Косово). Организирани беа шест едукативно-дебатни сесии EURO TALK за тинк-тенк заедницата од Скопје и за претставници на повеќе релевантни граѓански организации на теми поврзани со европеизацијата на општеството,

ЕУ како глобален фактор, политиката за проширување и пристапувањето на Република Македонија во ЕУ.

#МОНИТОРИНГ И ДОКУМЕНТИРАЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

• ХЕЛСИНШКИ КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА НА РМ •

Во текот на 2016 година, Хелсиншкиот комитет на човекови права во РМ (Хелсиншки комитет) обезбеди бесплатна правна помош во вкупно 371 случај и тоа во извршна постапка 2 случаи, во управна постапка 22 случаи, во граѓанска постапка 14 случаи, во кривична постапка 62 случаи, во прекршочна постапка 8 случаи, во работни спорови 19 случаи, во областа на затвори и психијатриски болници 17 случаи, во областа на човековите права и полицијата 15 случаи, во областа на здравствени и социјални права 24 случаи, во областа на семејното право 12 случаи, во областа на работните спорови 19 случаи и за условите во притвор 7 случаи.

Во овој период беше изготвен извештај во сенка до Комитетот за економски, социјални и културни права во рамките на разгледувањето на вториот, третиот и четвртиот периодичен извештај на Република Македонија во врска со Меѓународниот пакт на ОН за економски, социјални и културни права. Во овој извештај беа адресирани проблемите поврзани со заштитата и почитувањето на правата на мигрантите и луѓето кои бараат азил, незаконското укинување на правото на социјалната парична помош на социјално загрозените лица и на пристапот до социјални услуги на ЛГБТИ лицата, неприменувањето на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство од страна на релевантните институции, неефикасниот здравствен систем и попречениот пристап до здравствени услуги, сегрегацијата на децата Роми во институциите од јавното образование и пристапот до образование во малолетничките затвори.

Во текот на 2016 година, Хелсиншкиот комитет ја зајакна соработката со домашните и меѓународните здруженија на граѓани. Членките на Мрежата за заштита од дискриминација подготвија коментари и препораки за предлог Националната стратегија за недискриминација 2016–2020 кои ги доставија до Министерството за труд и социјална политика. Препораките што се однесуваа на маргинализираните заедници, како ЛГБТИ лицата, корисниците на дроги, сексуалните работнички/работници, беа прифатени од страна на министерството. Дополнително, претставници на Мрежата за заштита од дискриминација активно учествуваа во работната група за измени и дополнувања на Законот за спречување и заштита од дискриминација.

• ЗДРУЖЕНИЕ ЗА ЕМАНЦИПАЦИЈА, СОЛИДАРНОСТ И ЕДНАКВОСТ НА ЖЕНИТЕ – ЕСЕ •

Со цел да ги утврди влијанијата на другите политики што се надвор од областа на здравството, а имаат влијание на здравствениот буџет, *Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ (ЕСЕ)* започна процес на мапирање и анализа на клучните национални макроекономски политики и прописи (прва фаза), и воспоставување клучни индикатори кои ќе служат како база за континуирана анализа на макроекономските влијанија и политики врз социјалниот и здравствениот сектор (втора фаза). Во рамките на следењето и анализата на буџетите за здравствена и социјална заштита од родова перспектива, подготвена е анализа за неплатената работа во ромските домаќинства за неа на тешко болни лица, а во однос на анализата на буџетската имплементација на Националната стратегија за борба против семејно насилство, во подготовка е документ кој спојува две анализи за реализацијата на два одделни гранта² наменети за имплементација на Стратегијата.

Врз основа на податоците од јавно достапните документи и на оние прибрани во постапка за слободен пристап до информации од јавен карактер, изготвени се извештаи за спроведувањето на Програмата за рана детекција на малигни заболувања (карцином на грло на матка) за периодот од 2012 до 2014 година и Програмата за лекување ретки болести за периодот од 2015–2016 година. Со цел наодите да се доближат до пошироката јавност, изработени се поедноставени верзии на извештаите во облик на инфографици презентирани пред националните и локалните медиуми, интернет порталите и печатените медиуми.

Во однос на унапредувањето на транспарентноста и отчетноста на владата и институциите, по повод 10-годишнината од донесувањето на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, доставена е информација до сите медиуми за нивото на транспарентност на јавните институции во РМ, за начинот на спроведување на Законот и за влијанието на имплементацијата на Законот врз нивото на транспарентност во работењето на јавните институции. Информација за наодите од оцената на нивото на реактивната транспарентност за 2015 година и примерок од подготвените извештаи беа доставени до 38 институции.

Во рамки на активностите за спроведување на споениот концепт (социјална отчетност и правно зајакнување) во соработка со Школата за јавно здравје при Универзитетот Џон Хопкинс, спроведено е пилотирање на прашалникот за сеопфатна процена на здравствените приоритети на Ромите. За ефикасно спроведување на активностите на терен изготвен е „Водич за аниматори и

² UN Joint Program “Strengthening national Capacities to Prevent Domestic Violence 2008-2011”, u The UN Trust Fund in Support of Actions to Eliminate Violence against Women

олеснувачи во ромските заедници“, а во три ромски организации беа обучени аниматори и олеснувачи за работа на полето на социјалната отчетност и правното зајакнување. За соодветно информирање на аниматорите и олеснувачите, веб-страницата www.healthrights.mk редовно се ажурираше со вкупно тринаесет измени и дополнувања на законски прописи, како и десет публикации. Покрај ова, *ЕСЕ* обезбеди техничка поддршка на три партнерски ромски организации за спроведување социјална ревизија во однос на реализацијата на патронажните посети во ромските домаќинства и во однос на опфатот на Ромките со превентивна гинеколошка здравствена заштита според Програмата за рана детекција на малигни заболувања.

|| КОНЦЕПТИ ВО 2016 ГОДИНА ||

Напредок во однос на клучните цели во 2016 година

|| ЗАЈАКНУВАЊЕ И МОБИЛИЗАЦИЈА НА ГРАЃАНИТЕ

Целта на концептот зајакнување и мобилизација на граѓаните е да придонесе за заживување на демократското владеење.

Првата цел на концептот е зајакнатите поединци, неформални групи и граѓански организации, координирани во отворена, инклузивна и непартиска платформа, да ги актуализираат акутните и провокативните прашања како одговор на уназадувањето на демократијата.

Од 107 пристигнати апликации на конкурсот во јуни 2016 година, ФООМ додели грантови на 11 проекти, во вкупен износ од 100.740 долари, за да придонесат кон зајакнување и мобилизација на граѓаните за подобрување на демократските практики на локално и национално ниво. Од избраните проекти, 8 се доделени на здруженија, а 3 на неформални граѓански иницијативи. Дополнително, беа поддржани 13 активисти од социјалните мрежи за да се поттикнат критичкото мислење и дебатата во новите медиуми.

ФООМ ја поддржа и граѓанската акција *Ние одлучуваме!* која имаше цел да ги информира, мотивира и охрабри граѓаните да учествуваат на предвремените парламентарни избори на 11 декември 2016 година. Граѓанската акција се фокусираше и на следење на изборниот процес и потенцијалните изборни нерегуларности. Во рамките на оваа акција беа набљудувани финансирањето на изборните кампањи и известувањето на информативната програма на МТВ. Во вториот дел од акцијата, главниот фокус на граѓанската акција беше ставен на промоцијата и заштитата на тајноста на гласањето и на бесплатната телефонска линија на која се јавија 140 граѓани за да пријават наводни изборни нерегуларности. Главни алатки на граѓанската акција беа теренски активности за информирање на граѓаните преку весникот „Ние одлучуваме“ и флеш-мобови, како и преку аудиовизуелни пораки достапни на традиционалните медиуми и на социјалните мрежи. Во рамките на акцијата исто така беше спроведена и младинската кампања „Гласај за што сакаш“ која имаше цел да ја поттикне излезноста на предвремените избори.

Во текот на 2016 година, во печатените и социјалните медиуми беа објавени и промовирани 9 АЛАРМИ од кои 6 беа посветени на предлог-буџетот за 2017 година, а 3 беа посветени на предвремените парламентарни избори.

Во текот на 2016 година беа одржани 5 обуки од циклусот „Школа за култура и политика“, во вкупно траење од 20 дена. Целта на овие обуки беше на претставниците на граѓанските организации, неформалните групи и активистите да им се обезбедат пошироки познавања од темите: култура и политика, уметност и моќ, култура на режимот и култура на отпорот. На обуките учествуваа 134 учесници од различни градови во Република Македонија.

Во 2016 година продолжија активностите за превод и печатење публикации/книги на разни општествени теми. За издавање беа подготвени следниве пет книги: „Кон потеклото на албанскиот национализам“ од Натали Клејер, „За политичкото“ од Шантал Муф, „Популистичкиот ум“ на Ернесто Лакло, „Безбедност, територија, население“ од Мишел Фуко и „Поткултура: Значењето на стилот“ од Дик Хебдиц.

Клубот на граѓани за европска Македонија (ГЕМ клуб) продолжи да биде платформа за изразување критичко јавно мислење и отворен простор достапен за сите граѓански организации и неформални групи. Одржани се вкупно 204 настани, организирани од *ФООМ* и седумдесетина организации, неформални групи, граѓански иницијативи, амбасади, издавачи, театарски дружини, на кои присуствуваа над 3.600 посетители.

Спроведувањето на **Проектот на УСАИД за граѓанско општество**, кое започна во 2012 година, а требаше да заврши во август 2016 година, беше продолжено до декември 2016.

Во текот на 2016 година продолжија да се спроведуваат 41 грант доделени на 39 граѓански организации во претходната година. Доделените грантови се од трите проектни компоненти, и тоа 14 грантови за граѓански организации кои дејствуваат како демократски јадра во своите заедници, 13 грантови за граѓански организации коишто спроведуваат надгледување на властите и застапување засновано на истражувања и 14 грантови за заеднички акции на граѓанските организации.

За подобрување на капацитетите за спроведување на доделените грантови за проекти, *ФООМ* реализираше 5 обуки за: стратешко планирање, презентациски и комуникациски вештини, граѓански активизам, комуникација со јавноста и слободен пристап до информациите од јавен карактер. За јакнење на капацитетите на граѓанските организации за надгледување и застапување, беа организирани 8 обуки за: подобро разбирање и пристап до европските фондови, буџетска транспарентност и отчетност, мониторинг на буџетската транспарентност и отчетност, пишување ефективни документи за јавни политики, застапување. На обуките учествуваа вкупно 304 претставници на граѓански организации и граѓански активисти.

На 3 средби за вмрежување во Скопје, на кои присуствуваа 57 претставници на граѓанските организации, грантистите ги претставија активностите и динамиката на реализација на проектите.

ФООМ во соработка со партнерската организација *Реактор – Истражување во акција* организираше 3 социјални хакатони за: подготовка и спроведување кампањи со фокус на интернет-комуникацијата, креирање содржина за дигитална комуникација и отворени податоци и визуелизација на податоци, на кои учествуваа 61 претставник на грантистите. На 4 работилници, претставниците на граѓанските организации и граѓанските активисти имаа можност да креираат концепти за креативни граѓански акции, настани и перформанси.

Партнерската организација *Младински образовен форум (МОФ)* ја спроведе Петтата летна младинска академија, со 99 учесници и 2 последователни акции во Велес и Скопје, 3 волонтерски акции со 70 учесници (Делчево, Струга, Кратово), локални иницијативи во Битола, Скопје, Ресен и Тетово, 2 национални младински кампањи за промоција на аргументацијата и компетитивната дебата и за граѓански и политички права и слободи, настаните *Станица студентска 4.0* (со 25 студентски и младински организации и 300 посетители), *Аргумент: Организирано изразување*, Конференцијата за социјален активизам *Engage* и настаните *Engage Youth* во Пониква и *Engage@Akto* во Битола (со над 1.000 посетители), регионални дебатни турнири во Неготино, Тетово и Кичево (со 77 учесници-дебатери). *МОФ* ги промовираше и видеата за корупција во високото образование и новиот учебник на програмата *Учиме право на МОФ*. Дебатните клубови на два универзитетата организираа состаноци, дебати и дискусии за студентите.

Партнерската организација *Форум – Центар за стратемиски истражувања и документација* опфати 49 учесници од 9-та и 10-та генерации од Школата за активно граѓанство, организираше 3 рефлексивни работилници за последните три генерации, средба на 47 алумнисти на Школата, а спроведе и 5 акции на алумнистите.

Реактор – Истражување во акција го спроведе истражувањето за граѓанското учество за 2016 година, ја изготви компаративната анализа од истражувањата за граѓанското учество од 2012 до 2016 година и го ажурираше динамичкиот веб-портал www.graganskoucestvo.mk со податоците од 2016 година.

Втората цел на концептот е зајакнување и мобилизирање на граѓаните за развивање алтернативни закони и политики на партиципативен начин, кои ќе ги демонстрираат придобивките од граѓанската вклученост и ќе ги мобилизираат актерите на граѓанското општество за преземање акции и зголемено дејствување за прашањата од јавен интерес.

Во рамките на оваа цел, *ФООМ* изготви 5 анализи кои имаат цел да дадат придонес кон подобрувањето на определени практики, пред сè, поврзани со поглавјето 23 за приближување кон ЕУ, кое се фокусира на човековите права и правосудството. Анализираниите теми се следниве: дефинирањето на јавниот интерес во законодавството; имплементацијата на пресудите на Европскиот суд за човекови права; ефикасноста на независните тела за човекови права; работењето на регулаторните тела и влијанието на механизмите за заштита на човековите права на ОН во Република Македонија.

Во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество, партнерската организација *Центар за граѓански комуникации* објави 2 периодични извештаи од мониторингот на јавните набавки на институциите на национално ниво, 2 извештаи на локално ниво, 3 индекси на рационалност и го изготви сумарното издание од извештаите од мониторингот на јавните набавки спроведуван во последниве 5 години во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Беше објавен и *Водичот за граѓани за*

познавање и следење на јавните набавки. Центарот за граѓански комуникации ја креираше и промовираше веб-страницата www.opendata.mk која овозможува преглед на клучните наоди поврзани со мониторингот на јавните набавки и трошењето на јавните пари.

Во соработка со *Македонскиот центар за европско образование* беа објавени 6 извештаи од мониторингот на пристапувањето во ЕУ и компаративна анализа на извештаите на Европската комисија за напредокот на РМ за периодот 2012–2016 година.

Проектот овозможи подготовка и објавување на 6 документи за јавни политики поврзани со следниве теми: странски директни инвестиции, избирачки список, бездомништво, унапредување на работата на Уставниот суд и рамномерниот регионален развој. На низа тркалезни маси во Скопје, Штип, Тетово, Струмица, Битола, Прилеп и Дебар, со засегнатите страни се дискутираа резултатите од спроведените проекти и можностите за понатамошно дејствување и застапување за зголемување на влијанието на проектните активности.

Во рамките на активностите за застапување, а во соработка со партнерите и грантистите на проектот, *ФООМ* организираше 10 јавни настани, и тоа: дебата и промоција на документот „Предлог решенија за подобрување на инвестициската политика во Република Македонија“ (со *Здружението на млади аналитичари и истражувачи*), дебатата „Итни реформски промашувања“ (со *Македонскиот центар за европско образование*), јавните дебати „Културните работници и слободни уметници: услови и права“, „Културата на распит – улогата на уметникот во текот на социјалната и политичката криза“ и „Што (да) се прави и како да се архивира културата за граѓански промени?“ (со *Факултетот за работи што не се учат*), дискусијата „Што изгубив за слободата“ (со студентската организација *Излез*), 2 јавни дебатни настани: „Викенд на човекови права“ и Национален дебатен турнир за почетници (со *Младинскиот образовен форум*), завршниот настан на Школата за активно граѓанство (со *Форум – Центар за стратески истражувања и документација*), промоција на резултатите од истражувањето на граѓанското учество во Македонија од 2012 до 2016 година „Како до зголемен граѓански ангажман“ (со *Реактор – Истражување во акција*).

На завршниот настан во декември 2016 година, *УСАИД*, *ФООМ* и партнерските организации ги презентираа резултатите од спроведувањето на петгодишниот Проект на *УСАИД* за граѓанско општество.

Во август 2016 година започна Проектот за граѓанско учество спроведуван од *Ист Вест Менаџмент Институтот (East West Management Institute – EWMI)* во партнерство со четири локални граѓански организации, и тоа *Метаморфозис - Фондација за интернет и општество*, *Асоцијација за демократски иницијативи*, *ФООМ* и *Национален младински совет на Македонија*. Проектот ќе го зајакне конструктивното учество на граѓанските организации во однос на политики и прашања од јавен интерес, како и зголеми и одржи вклучувањето на младите во јавниот живот во Македонија. Активностите за градење на

капацитетите на организациите кои ќе ги спроведува *ФООМ* ќе започнат во јануари 2017 година.

Во рамките на имплементацијата на **Регионалната програма за промоција на истражувањата** (РППИ), продолжи проектот „Националниот дијалог за унапредување на политиките во областа на општествените науки во Македонија“ во однос на регулирање на истражувањето во оваа област со цел да се предложи модел за финансирање на научноистражувачката дејност преку кој ќе се унапредат квалитетот, ефикасноста и влијанието на истражувачките активности, и наедно ќе се одговори на потребите на истражувачката заедница во Македонија.

Овој проект *ФООМ* го спроведуваше во соработка со три истражувачки организации: *Институтот за европска политика – Скопје*, *здружението Хелтгрупер Самит – Скопје* и *Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници*, како и две независни експертки - професорките д-р Емилија Симоска и д-р Снежана Билиќ.

Проектот се темелеше на анализи на податоци добиени од примарни и секундарни извори, врз основа на кои се изработени 3 студии за јавни политики и предлог-модел за финансирање на научноистражувачката дејност³. Работната верзија на моделот беше презентирана пред домашната и странската експертска јавност и други заинтересирани страни во јуни 2016 година.

Прелиминарните резултати од емпириското истражување беа претставени на 3 јавни дискусии кои се одржаа во периодот од март до април 2016 година. Првата дискусија ги опфати тематските приоритети, односно, потребата од тематски фокус на јавните конкурси за научноистражувачки проекти. Во втората дискусија, акцентот беше ставен на унапредувањето на процесот на апликација за научноистражувачки грантови од страна на МОН, додека третата дискусија ја покри темата за обезбедување висококвалитетен процес за оцена на научноистражувачките предлог-проекти.

Освен прашањата опфатени во студиите за јавни политики, побарани беа одговори на 3 дополнителни прашања поврзани со компаративните искуства од регионот и пошироко, а кои, исто така, се од интерес за моделот. Оттука произлегоа 3 ставови, т.е. куси документи за јавните политики.

Во февруари 2016 година во Белград се организираше регионален семинар „Квалитативен менаџмент на податоци и анализа“, на кој присуствуваа 25 млади истражувачи. Во април 2016 година во Сараево се организираше истражувачка академија „Вовед во истражувачки методи за општествени науки за млади истражувачи од Западен Балкан“. На академијата, на која предаваа 13 инструктори од реномирани универзитети и истражувачки институти во Западна Европа и регионот, учествуваа 35 млади истражувачи.

³ http://www.fosm.mk/CMS/Files/Documents/Predlog-model%20za%20finansiranje_MK.pdf

Во септември 2016 година во Тирана се одржа последната меѓународна конференција на РППИ на тема „Дали Западен Балкан се менува во општествена, политичка и економска смисла?“, на која присуствуваа повеќе од 100 млади истражувачи од регионот и пошироко.

Во 2016 година успешно беа затворени и преостанатите 3 регионални проекти кои беа поддржани на повикот од 2013 година.

Во март 2016 година во рамките на РППИ се објави интересен повик за продолжување на истражувачките проекти од 2013 година. Сите 6 македонски организации што добија дополнителни грантови од РППИ успешно ги реализираа до крајот на март 2017 година, со што официјално заврши оваа програма.

|| ОПШТИНА ПО МЕРКА НА ГРАЃАНИТЕ

Концептот Општина по мерка на граѓаните се реализираше во трите големи, урбани и мултиетнички општини Струмица, Центар и Струга, во периодот 2014–2016 година. Генералната цел беше да се понуди модел на општина по мерка на граѓаните во кој на партиципативен начин беа креирани, а потоа и усвоени, локални стратегии со акциски планови за образование, млади, социјална заштита и за соработка со граѓанскиот сектор. Преку концептот беа обезбедени различни видови обуки за општинската администрација, вработените во училиштата и за претставници од граѓанскиот сектор, со цел да се подобрат нивните капацитети и да се подобрат услугите за граѓаните. На почетокот на 2016 година беа потпишани договори за соработка со градоначалниците од овие општини како продолжување и заокружување на реализираните активности од 2014 и 2015 година.

Во рамките на концептот, во 2016 година беа спроведени обуки: 1) за јакнење на капацитетите за подобрување на транспарентноста и отчетноста на општините за 36 вработени во администрацијата и за членовите на општинските совети, со фокус на локалното буџетирање; како и 2) за креирањето општина по мерка на детето, на кои учествуваа 25 вработени во администрацијата и членови на општинските совети. Основната цел на втората обука беше да се насочат и менторираат трите општини за формирање посебно тело/комисија кое во прв план ќе ги има интересот на детето, како и изработката на визија и основни вредности како основа за стратешки документ за општина по мерка на детето; градењето процедури за партиципација на децата во различни сфери и активности на локално ниво; како и иницирањето детски буџет во рамките на општинскиот буџет. Претставници од граѓанските организации во трите општини посетуваа напредна обука за мониторинг на јавните набавки за проширување на знаењата и вештините кои ги стекнаа во текот на 2015 година.

За претставниците од училиштата беше реализирана тридневна обука за креативен пристап во наставата која ја проследија 32 учесника од трите проектни училишта од општините Струмица, Центар и Струга. Исто така,

претставници од граѓанските организации беа обучени и за методологија за мониторинг на акциските планови на локалните стратегии, по што оваа обука значително им помогна да ги подобрат своите знаења со цел да аплицираат на отворениот повик за мониторинг на имплементацијата на локалните стратегии и акциските планови во секоја општина. На овој повик апликации поднесоа 15 организации, од нив 10 локални организации добија грантови (3 во Струмица, 4 во Центар и 3 во Струга), и во текот на годината го мониторираа процесот на имплементација на четирите локални стратегии и акциските планови во трите општини. Извештаите од мониторингот за секоја локална стратегија во општините ќе бидат објавени и дискутирани со локалните власти.

Во втората половина од 2016 година, преку договор за соработка со *Фондацијата за развој на локалната заедница*, беа спроведени граѓански проектни и буџетски форуми во секоја од трите општини. Во текот на октомври се одржаа проектните форуми на кои учествуваа 323 граѓани (74 во Струга, 114 во Центар и 135 во Струмица), при што беа избрани 4 проекти за кофинансирање за кои беа одобрени и потпишани грант-договори со општините, и тоа: 1) инфраструктури реконструкции во областа на социјална заштита – набавка на монтажни контејнерски единици за детската градинка „Сонце“ во општина Струга; 2) замена на фасадна столарија во ЈУДГОЦ „Корчагин“, објект „Пинокио“ во општина Центар; 3) поставување лифт за храна во ЈУДГОЦ „Кочо Рацин“, објект „Наум Наумовски Борче“ во општина Центар; и 4) изградба на нов НВО центар за создавање механизми за институционална соработка меѓу Општина Струмица и граѓанскиот сектор во општина Струмица. Во првата половина од ноември и втората половина од декември се реализираа по две сесии од буџетските форуми во секоја од општините на кои учествуваа вкупно 407 граѓани (138 во Струга, 83 во Центар и 186 во Струмица). На овие сесии беа дискутирани развојните програми на општините и беа избрани приоритетни проекти за финансирање од општинските буџети во 2017 година.

Во рамките на концептот беа имплементирани и активности, преку комбинација на неколку алатки и приоди, кои придонесоа во исполнувањето на втората цел, а која е во насока на овозможувањето квалитетни услуги за граѓаните и зајакнување на граѓанското општество за активно учество во животот на заедницата. Во трите општини, преку центрите на заедницата беше овозможено 275 граѓани да добијат директна административна помош. Дополнително, за граѓаните во општина Струмица беше подготвен, публикуван и дистрибуиран прирачник за надлежностите, процедурите и за услугите од општината, со цел да им помогне на граѓаните на едноставен и разбирлив начин да ги надминат нејасностите во постапките. Исто така, беше публикувана и брошурата „Грантирани проекти во општина Струмица во 2015 година“ за да придонесе во транспарентното работење на општината и во доделувањето на средствата за здруженијата. Во општина Струга беше организиран инфо-ден во врска со објавувањето јавни повици од страна на општината за финансирање проекти на граѓанските организации и спортските клубови, а исто така, беше направена и презентација на резултатите од

спроведената анкета за оценување на работата на општинските претпријатија „Комунално“ и „Проаква“. На 11 обуки, на различни теми, спроведени од страна на Центрите на заедницата, учествуваа 223 учесници од граѓанскиот сектор, но и ученици и наставници.

Една од добрите практики, кои ги поттикнаа центрите на заедниците во трите општини, е реализацијата на т.н. отворени денови со општината и членовите на општинските совети, со што, всушност, се адресираа две димензии од работата на локалната самоуправа. Првата се однесува на воспоставувањето директна комуникација меѓу членовите на општинските совети и вработените во општинската администрација со граѓаните. Отворените денови се одвиваа на различни теми од интерес на граѓаните, а беа спроведени и организирани од вработените во Центрите на заедницата. Иновативноста се состоеше во фактот што советниците настапуваа како членови на комисији при општинскиот совет и досега, ваков тип интеракција (од аспект на форматот, но и од аспект на темите) не била организирана од страна на општините. Придобивката е тоа што дискусијата се одвива на релација советници – граѓани, како директна форма на отчетност и транспарентност. Втората димензија и придобивка од оваа практика се однесуваат на адресирањето на еден системски предизвик присутен во сите општини во државата, а тоа е маргинализирањето на улогата на советот на општината наспроти улогата и влијанието на градоначалникот. Според наодите од реализираната евалуација за спроведувањето на концептот општина по мерка на граѓаните, придобивката од отворените денови како практика се состои и во зголемувањето на одговорноста и транспарентноста на градоначалникот кон советот, како и на општината кон граѓаните. Во текот на 2016 година се реализираа 10 отворени денови со претставници од комисији при советите на општините и вработените во администрацијата на кои учествуваа 275 граѓани, при што имаа можност да дискутираат за прашања и теми од нивен интерес и потреба.

Центрите на заедницата во трите општини се вклучија во процесот на изработката на социјалната карта на општината, која во отсуство на попис на државно ниво, ќе помогне за построкурирано планирање на активностите на општината според потребите на граѓаните, како и на финансиските импликации. Социјалните карти на општините беа испечатени на македонски и албански јазик, а беа промовирани пред повеќе од 160 граѓани во трите општини. Исто така, во општина Струга беше подготвен и испечатен флаер за младинските права и обврски, кој беше промовиран пред повеќе од 500 ученици во средните училишта во општината. Беа спроведени и неколку значајни истражувања, како на пример, за услугите на локално ниво за потребите на младите (Центар); за ингеренциите и надлежностите на општините во областите образование и култура (Струга). Во општина Центар беа реализирани две анкети за родители на деца од основните училишта за воннаставните активности и за родители на деца што ги посетуваат детските градинки за активностите кои сметаат дека треба да се вклучат во програмите за работа со децата. Центрите на заедницата беа активно вклучени и во

подготовките на нацрт-верзиите на акциските планови за култура во трите општини.

Центрите на заедницата беа активни и во поддршката на неколку граѓански иницијативи, а нивните канцеларии беа користени за поддршка и организирање настани од локалните организации на кои беа присутни 257 граѓани. При крај на 2016 година, Центрите на заедницата се регистрираа во здруженија на граѓани и за нив се обезбедија грантови за работа во првите 3 месеци од 2017 година со цел да им се овозможи во тој период завршување на активности за креирање граѓански буџет во секоја од општините но и аплицирање на фондови и до други донатори.

Проектот **Граѓанско учество за локална демократија** започна да се спроведува во јануари 2016 година преку грант од програмата на ЕК ИПА 2 за поддршка на граѓанското општество и медиумите за 2014 година, а го имплементираат *ФООМ* и *Центарот за развој на локална демократија (ЦРЛД)*. Целта на проектот е да им помогне на граѓанските организации што работат во областа култура во трите партнерски општини Струга, Струмица и Центар во насока на нивно активно учество во креирањето на локалната политика од областа култура. Во текот на 2016 година се овозможи партиципативен процес во кој беа изготвени и усвоени стратегии за култура за периодот 2017–2022 во трите општини, проследени со акциски планови. На процесот на подготовка на стратегиите за култура му претходеа серија обуки и работилници за претставници на граѓанските организации, институции и вработени во општинската администрација и општинските совети. Програмата за градење капацитети за стратешки менаџмент и партиципативно планирање, која во секоја општина опфати три еднодневни обуки за алатки за партиципативно планирање (51 учесник), за стратешко планирање и ситуациски анализи (48 учесници), и за методи на акциското планирање (34 учесници), им овозможи на учесниците да се запознаат со процесот на стратешко планирање и алатките за партиципативно планирање; со видовите ситуациски анализи, изработката на ситуациски анализи во областа култура, одредувањето мисија и визија за култура, стратешките цели, приоритети и мерки, структурата на избалансираната карта на показатели; стратешките цели, приоритети и мерки и акциското планирање. Како дел од програмата за развој на стратегија со акциски план за култура беа реализирани и обуките за ситуациски анализи и визионирање (47 учесник); за развој на стратешка рамка (54 учесници); и за развој на акциски план (61 учесник).

Во рамките на проектот се спроведе и програма за зајакнување на институционалниот и организациски капацитет и одржливост, која беше наменета првенствено за граѓанските организации, но учествуваа и претставници на општинската администрација. Таа се состоеше од четири еднодневни обуки во секоја општина: агенда за култура 2020, националниот контекст и законодавството наспроти културната политика на ЕУ (21 учесник); иновации и мултисекторски пристап во спроведувањето на локалните културни политики со користење на најдобрите практики и научените лекции од другите

земји (17 учесници); финансиски менаџмент, ЕУ институции и фондови за култура (25 учесници) и управување со проектен циклус (22 учесници).

Заложбата на *ФООМ* во рамките на проектот **Пристап до правда во Македонија**, со фокус на сиромашните и маргинализирани групи, финансиран од Европската Унија (Европски инструмент за демократија и човекови права), се спроведува преку поддршка на 5 граѓански организации за бесплатна правна помош кои обезбедија правни совети и претходна правна помош за 979 граѓани. Од 37 апликации за бесплатна правна помош поднесени до Министерството за правда, 13 чекаат одобрување, за 10 случаи е обезбеден адвокат на товар на државата, 1 случај е повлечен, а 13 беа одбиени. Со цел да се обезбеди застапување во 9 случаи пред Управен суд во врска со одбиени барања за бесплатна правна помош, проектот обезбеди адвокат и индивидуална тужба. Една од клучните активности на проектот е едукација на граѓаните за нивните права во две области (работнички права и социјална заштита), а во таа насока беа одржани 5 сесии за правно описменување на граѓаните на кои учествуваа повеќе од 100 граѓани и на кои им беа поделени прирачници со најважните информации од овие две области.

Во рамките на проектот беше изготвен и документ за јавни политики кој ги содржи слабостите и недостатоците на Законот за бесплатна правна помош и препораките за негово подобрување. Овој документ беше изготвен на барање на тимот кој го спроведува твининг-проектот за подготовка на нов закон за бесплатна правна помош. На почетокот на проектот беше развиен и посебен софтвер кој се користи за регистрација на сите баратели на бесплатна правна помош и овозможува располагање со демографските податоци на барателите, правните проблеми со кои се соочуваат, времето кое му е потребно на Министерството за правда да донесе решение, како и времето коешто му е потребно на Управниот суд да донесе пресуда.

|| ИНТЕГРАЦИЈА НА РОМИТЕ

Јакнење на Ромите за остварување на здравствените права

Со цел да го унапреди здравствениот статус на Ромите, *ФООМ* применуваше неколку пристапи: 1) обезбедување правна заштита и параправна помош за остварување на здравствените права; 2) социјална отчетност за реализацијата на здравствените услуги кои влијаат на здравствениот статус на ромската заедница, и 3) менување на негативните наративи кон Ромите во здравствените институции.

Со поддршка од *ФООМ*, 8 граѓански организации обезбедија правна/параправна помош за 1.917 случаи во 10 ромски заедници, (Шуто Оризари, Делчево, Винаца, с. Црник, Битола, Прилеп, Тетово, Гостивар, Карпош и Ѓорче Петров). Најголем број проблеми се поврзани со социјалната заштита која директно или индиректно влијае на остварувањето на правото за здравствено осигурување и други здравствени права, при што најзастапени се барањата за рефундирање на трошоци, добивање здравствена картичка,

пријавување неправилности до Државниот санитарен и здравствен инспекторат и закажување термини за специјалистички прегледи. Покрај помошта и поддршката обезбедени во индивидуални случаи, спроведени беа и заедничките иницијативи на повеќе организации, како на пример: барање за измени на законските одредби со кои правата на социјална помош се укинуваат врз основа на приливи примени преку брз трансфер на средства;⁴ подготовка на извештај во сенка за прашања во врска со достапноста на гинеколошките услуги за Ромите, со незаконските наплаќања и со дискриминацијата на Ромките, кој беше презентираан од претставници на граѓански организации и претставници од ромската заедница на 58-та сесија на Комитетот на ОН за економски, социјални и културни права во Женева;⁵ иницијатива до Министерството за здравство за решавање на недостигот на гинеколошки услуги во општина Шуто Оризари;⁶ како и поднесување претставки до Народниот правобранител⁷ од жените од ромските заедници во Битола и Прилеп.

Партнерските организации што обезбедуваат параправна помош и поддршка континуирано работат на информирање, едукација и запознавање на локалното ромско население со нивните здравствени права. За таа цел, беа одржани работилници за: правото на детска заштита и посебен детски додаток; правата на пациентите; остварувањето на правата од антенаталната здравствена заштита; средствата за контрацепција; можностите за бесплатни прегледи и други прашања од интерес за ромските заедници. Освен тоа, за подобро и навремено информирање, во ромските средини редовно се делат печатени информативни материјали. За надминување на проблемите и пречките на кои наидуваат Ромите при остварувањето на здравствените права, од особено значење се врските и комуникацијата со надлежните здравствени институции. Преку средбите на претставници од ромските заедници со претставници од локалните здравствени институции, овозможено е самозастапување на заедницата и директно вклучување во дискусиите за проблемите, но и за можни решенија за подобрување на состојбата, како и во барањата одговорност од надлежните институции. На овој начин, се менуваат и ставовите и однесувањето на здравствените работници кон Ромите, и тие

⁴ Спорната одредба е укината во јануари 2016 година со Правилникот за изменување на Правилникот за начинот на утврдување на состојбата на приходите, имотот и имотните права на домаќинството, определување на носителот на правото и потребната документација за остварување и користење на правото на социјална парична помош (Службен весник на Република Македонија бр. 13 од 27.1.2016 година).

⁵ Како резултат на застапувањето во текот на 58-та сесија, КЕСКП испрати препораки до РМ: да ги интензивира своите напори за осигурување дека основните здравствени услуги се достапни и пристапни за сите, без оглед на географската локација; државата итно да ја прекине практиката на нелегална наплата; државата-членка да ги преземе сите неопходни мерки за зголемување на бројот на гинеколози и да обезбеди сите жени да имаат пристап до гинеколошки услуги во рамките на општината, особено во Шуто Оризари; како и да се обезбеди современите методи на контрацепција да се достапни за сите.

⁶ Зголемување на државните субвенции за гинеколог кој ќе работи во Шуто Оризари, и државата да резервира 2 стипендии за студенти по медицина за гинекологија кои понатаму ќе работат во оваа општина.

⁷ Реакциите на Народниот правобранител кон лицата против кои се поднесени претставките (најчесто приватни здравствени установи) во повеќето случаи резултираа со прекинување на практиката на незаконска наплата на услугите, како и со воспоставување механизми за бесплатните гинеколошки услуги во текот на бременоста.

стануваат проактивни во доближувањето кон заедницата и испораката на здравствените услуги.⁸

Во 2016 година, *ФООМ* ја продолжи поддршката за реализација на активности преку кои ромските партнерски организации и претставниците од ромските заедници во континуитет ги следат испораката и квалитетот на здравствените услуги за имунизација, женското здравје, систематските прегледи, посетите од патронажните служби, антенаталната заштита и др. Спроведен е мониторинг во заедницата во однос на услугите и мерките пропишани во превентивните здравствени програми за имунизација на децата Роми (0–15 год.), систематските прегледи, раниот скрининг за рак на матка и антенаталната заштита. Претставници од граѓанските организации и претставници од ромските заедници ги претставија наодите пред надлежните институции, но и пред пошироката јавност. На јавните дебати и конференции за печат беа претставени утврдените недостатоци и беа изнесени барањата на граѓанските организации упатени до надлежните институции.

Со цел да се обезбеди соодветно дејствување за јакнење на капацитетите на партнерските организации, беа спроведени обуки на следниве теми: содржина и буџет на превентивните програми; начин на подготовка и усвојување на превентивните програми; буџетски циклус поврзан со подготовката на програмите; спроведување на застапувањето поврзано со буџетскиот циклус; законските прописи во однос на правото на пристап до информации од јавен карактер; практична примена на правото на пристап до информации од јавен карактер; социјална и детска заштита; Законот за работни односи и права од работен однос; спроведување на методологиите на мониторинг во заедницата и социјална ревизија; социјални мрежи и раскажување приказни. Во правец на обезбедување одржливост на интервенциите за менување на негативните наративи кон Ромите во здравствените институции, група професори од четири медицински факултети подготвија наставна програма за предметот „Културолошки и структурни компетенции на здравствените професионалци“, кој ќе се предава на додипломските студии на медицинските факултети во Скопје, Битола, Штип и Тетово.

Јакнење на Ромите за подобрување на нивните образовни резултати

Јакнењето на Ромите за подобрување на нивните образовни резултати е стратешката цел на чие остварување во 2016 година *ФООМ* работеше преку: 1) обезбедување дополнителна вонучилишна поддршка за ромски ученици во основно образование; 2) стипендирање, менторска и друга помош за студенти Роми; и 3) застапување за одржливост на резултатите од поранешните образовни интервенции на *ФООМ*.

⁸ Преку реакцијата на Ромскиот граѓански парламент, Битола, испратена до Министерството за здравство, ЈЗУ Клиничка болница „д-р Трифун Пановски“ – Битола, Фондот за здравствено осигурување на Македонија – подрачна служба Битола, Фондот за здравствено осигурување на Македонија – сектор контрола, Подрачната канцеларија на Народниот правобранител на РМ – Битола, поведена е постапка од заменикот на народниот правобранител, по што е прекината практиката на авансно плаќање при болничко лекување, како и неиздавањето отпусни писма за пациентите кои не се во можност веднаш да ја платат партиципацијата во Клиничката болница „д-р Трифун Пановски“, Битола.

Со поддршката на *ФООМ*, 436 основци Роми од Скопје и Куманово добија директна образовна поддршка од ромските граѓански организации *Дендо вас* од Скопје и *Кхам* од Куманово. Најголем дел од овие ученици беа повратници, баратели на азил во европските држави, кои по враќањето во РМ беа надвор од образовниот систем или се вклучија со задоцнување. Тие беа помогнати околу документацијата и презапишувањето за да се вратат во училиште, полесно да го совладаат наставниот материјал, да се подготват за екстерното тестирање и успешно да го завршат одделението.

Комеморативната универзитетска програма за стипендирање (РМУСП) и Програмата за медицински стипендии за Роми (РХСП) значително придонесоа за зголемување на бројот на запишани и завршени средношколци и студенти Роми во земјата. За академската 2016/2017 година, доделени се 100 РМУСП стипендии, од нив 84 за студенти на прв, 15 на втор и 1 за студент на трет циклус студии. РХСП Програмата додели 20 стипендии на студенти по медицина; 16 од нив се на прв, 2 се на втор, 1 е на трет циклус студии, додека 1 студент е на специјализација. РХСП стипендистите добија менторска помош од 12 професори, кои заедно со нив учествуваа на летен камп и на обуки за застапување.

ФООМ спроведе обука на тема „Што е инклузивно квалитетно образование и како до него?“ за претставници од 5 граѓански организации кои се застапуваат за различни прашања поврзани со инклузијата на децата Роми во образованието. Обуката имаше цел да ги запознае учесниците со аспектите, предусловите, индикаторите и со мерките за унапредување на инклузивното образование на ниво на заедница и училиште. Истовремено, обуката ги дискутираше и формите на сегрегација во образованието, како и придобивките од инклузивното квалитетно образование. Целата пак на обуката „Позитивно образование“, која *ФООМ* ја спроведе за наставници од четири основни училишта, беше запознавање со придобивките од позитивното образование и со неговите ефекти за учениците, наставниците и за родителите. Обуката ги обработи факторите на психолошката благосостојба, когнитивните стилови на мислење и поврзаноста со училишниот успех и психолошката благосостојба на учениците, како и карактеристиките на едно добро училиште.

Со цел да одговори на ургентните потреби на членовите на 31 ромско семејство кои останаа без домови по рушењето на импровизираните живеалишта под Кале (меѓу нив, лица без документација, бремени жени, болни лица и мали деца), преку *Инцијативата за развој и инклузија на заедниците (ИРИЗ)* им беше доставена храна, детски пелени и основни намирници за живот.

|| ХУМАНИТАРНА И ПРАВНА ПОМОШ ЗА МИГРАНТИТЕ

Во текот на 2016 година, беа дистрибуирани 100.000 пакувања со храна и им беше дадена помош на повеќе од 700.000 луѓе при транзитот низ територијата на Република Македонија. Документирани беа преку 30 случаи на нарушување на човековите права и говор на омраза. Анализите на политиките и практиките открија можности за унапредување на политиките. Беа

организирани јавни дебати и промотивни интерактивни настани, со цел да се информира јавноста за хуманитарните аспекти на бегалската и мигрантската криза и да се потенцираат нарушувањата на човековите права и меѓународните стандарди. Претставници на партнерските организации ги претставија наодите од спроведениот мониторинг, како и нивните препораки, на бројни национални, регионални и меѓународни настани за застапување. Социјалните медиуми беа користени за промоција на активностите и за праќање пораки за итноста од соодветна заштита на луѓето во движење. „Медиумски поимник за миграција“ беше преведен на македонски и албански јазик со цел да помогне во унапредувањето на вештините на професионалците во медиумите. Јавната кампања против ксенофобијата „Деца на планетата Земја“ ги потенцираше врските и разликите меѓу различни општествени групи, се осврна на негативното јавно мислење и ја повика јавноста да размисли повторно за однесувањето и ставовите.

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија, Македонското здружение на млади правници и Организацијата за хуманитарна помош ЛЕГИС ѝ се приклучија на ФООМ во имплементација на овој концепт во периодот од август 2015 година до јануари 2017 година.

|| ЗАЕДНИЧКА РАМКА ЗА ПРАВНО ЗАЈАКНУВАЊЕ

Во 2016 година, *ФООМ* започна со имплементација на четиригодишна иницијатива чии главни цели се креирање рамка за правно зајакнување и нејзина институционализација преку зголемување на постоечките различни форми на обезбедување пристап до правда кои се засноваат во заедницата за потребите на Ромите, сексуалните работници/-чки, корисниците на дроги и на другите маргинализирани групи, на локално и национално ниво. До крајот на 2020 година се очекува да се воспостави партнерство меѓу претставниците на релевантните државни институции, локалните власти и граѓанските организации, обезбедувачите на правна и параправна помош, со цел заеднички да работат на унапредување на финансирањето на различните форми на обезбедување правна/параправна помош. Иницијативата е дел од глобалните заложби на *Фондациите Отворено општество* за институционализација на основните правни услуги на национално ниво, а во неа, покрај Македонија, учествуваат уште 9 земји (Молдавија, Монголија, Непал, Пакистан, Сиера Леоне, Јужна Африка, Украина, САД и Индонезија).

Во текот на 2016 година, *ФООМ* беше насочен кон: 1) зголемување на бројот на корисници на правна/параправна помош, (сиромашни, Роми, сексуални работници/-чки и претставници од други маргинализирани групи) и зголемување на правната писменост; 2) проширување на формите на обезбедување правна помош преку развивање универзитетска правна клиника; и 3) спроведување анализи и истражувања и градење партнерство за заедничко застапување со граѓанските организации што се залагаат за правно зајакнување.

За остварување на првата цел, се содржани активностите кои ги спроведуваат 8 граѓански организации⁹, кои обезбедуваат правна и параправна помош, и 5 граѓански организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош¹⁰.

Во рамките на оваа иницијатива, развиен е и концептот правна клиника за ранливи групи на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје. Правната клиника ќе ги зајакне практичните способности на студентите и на наставниот кадар за работа со ранливи групи (социјално загрозуени лица, ЛГБТ, сексуални работници/-чки и Роми), во насока на решавање на нивните правни проблеми, и ќе придонесе во градењето институционални капацитети за унапредување на механизмите за правна поддршка. Правниот факултет ќе овозможи нови форми на изведување интердисциплинарна практична настава за студенти во соработка со

⁹ Х.Е.Р.А. – Асоцијација за здравствена едукација и истражување; Асоцијација за Демократски Развој на Ромите “СОНЦЕ”; Рома СОС – Ромска организација за мултикултурна афирмација; Здружение на граѓани за здравствена, социјална и образовна поддршка „Иницијатива за развој и инклузија на заедниците“ Скопје; ЦДРИМ – Центар за Демократски Развој и Иницијативи; НВО КХАМ Делчево; Здружение на просветни работници и заштита на правата на жени и деца – ЛИЛ Скопје и Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија

¹⁰ Овие активности се опишани во рамки на концептот Општина по мерка на граѓаните и концептот Интеграција на Ромите.

граѓанските организации, воспоставување клиничка едукација на студентите, како и обезбедување информации за правата и начинот на нивното остварување во заедницата.

За да се обезбеди аргументирано застапување за остварување на главната цел на иницијативата – институционализација на формите на правна/параправна помош – во текот на 2016 година се спроведени: анализа на трошоците и придобивките од обезбедувањето на различните видови бесплатна правна и параправна помош на заедницата; истражување за правната моќ и пристапот до правда за луѓето кои употребуваат дроги и за сексуалните работници; истражување за јавната перцепција и запознаеноста на граѓаните со Законот за бесплатна правна помош; а во тек е и истражувањето за правните потреби на ромското население во Македонија.

Во првата година од спроведувањето на иницијативата за правно зајакнување, со цел да се зајакне застапувањето, формирана е мрежа од 19 организации обезбедувачи на бесплатна правна и параправна помош. Одржани се 4 средби на кои беа споделени искуствата од работата, беа презентирани искуствата на учесниците на меѓународниот курс за правно зајакнување и првичните наоди од истражувањата, а на последната тридневна работилница беше спроведено заедничко стратешко планирање.